

Академик Јожеф Салма, редовни професор
Универзитета у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

РЕНТА КАО ОБЛИК НАКНАДЕ ДЕЛИКТНЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ*

Сажетак: У раду се указује да је рента суцесивна (периодична) облигација. Може бити уговорног порекла, као што је то случај са уговором о доживотном издржавању. Рента може имати и деликтно порекло и тада има функцију накнаде штете, иако да се штета не надокнађује одједном, у јединственом износу, као што је то по правилу случај код накнаде штете. Образложење за суцесивну накнаду код појединих врста деликтне штете, као што је то случај са умишљеном радном способношћу, јесте у томе, што се и штета исказује периодично, а не одједном. Радник због телесног оштећења има умањену радну способност, а тиме и умањену зараду. Штета му се понавља сваког месеца у виду разлике између зараде пре и после оштећења. Разматрају се различити видови рентне одштете: суцесивна рента као правило, кумулативна рента као изузетак, - оправдан нарочитим разлозима на страни оштећеника, као што је потреба за преквалификацијом. Код утврђивања висине месечне ренте анализирају се метод актуарског рачуна, код кога се води рачуна о елементима садашње и будуће штете. Због хипотетичких чињеничних елемената актуарског рачуна, закон доушља накнадну ревизију правноснажне пресуде о ренти, уколико су се околности у вези зараде остварене после оштећења битно измениле, у односу на стварне и хипотетичне чињенице које су се имале у виду у време досуђивања рентне накнаде, иако да је зарада битно умањена или је пресрала, услед појоршања радне способности. Констатирају се да код ревизије ренте нема пробоја правноснажности, пошто чињенично дејство правноснажности не обухвата битно нове околности.

---

* Рад је резултат истраживања на пројекту Теоријски и практични проблеми у стварању и примени права (ЕУ и Србија), Правног факултета Универзитета у Новом Саду.

Кључне речи: *Рентија као облик накнаде штете код умањења радне способности, sukcesивна рентија, кумулативна рентија, уговорна и деликтна рентија, актуарски рачун као метод утврђивања висине ренте, метод повраћања уштеде, метод аналозије са пензионим осигурањем, ретросивно право носиоца пензијског и инвалидског осигурања према штетнику.*

I

Појам и врсте ренте

1. Појам и основна подела. Рента је *sukcesivna* (периодична) облигација, тј. понављајуће давање (контрактуалног или деликтног) дужника у корист повериоца, у тачно одређеним, правилним временским размацима, обично месечно. Синтетичка дефиниција је могућа само у погледу sukcesивног обележја. Иначе, по извору настанка (уговор, деликт), рентне облигације, по функцији, имају различита обележја (код уговора - испуњавање обавезе издржавања, а код деликта - обештећење).

Извор ренте може бити *kontrakтивни* али и *деликтивни*. По коначном трајању рента може бити *доживотна* (као што је то случај са рентним давањем уговорног порекла – код уговора о доживотном издржавању, код деликтне ренте у случају умањења радне способности, ради надомештења изгубљене зараде), али може бити и *привремена* (као што је то случај са деликтном рентом код изазивања смрти даваоца законске обавезе издржавања у корист малодобног лица, до трајања законске обавезе издржавања).

Уговорна рента доживотног издржавања је *алеаторна*, јер је трајање везано за неизвесно трајање живота примаоца издржавања. Постоје ренте, чије је трајање одређено на извршан начин законом (као што је издржавање малодобног детета до пунолетства, или супружанско издржавање док траје брак) када су оне са *комулативним* обележјем. Такав је случај, када је штета настала услед деликтне облигације, тако што је давалац законске обавезе издржавања (нпр. чији је обвезник родитељ - према малодобном детету) изгубио живот у саобраћајној несрећи услед кривике трећег лица. Уместо првобитног даваоца, на место обвезника (нпр. оца) ступа, по основу деликтне одговорности, лице које је у саобраћајној несрећи усртило даваоца законске обавезе издржавања. Рента деликтног издржавања ће трајати колико траје законска обавеза издржавања, тј. по позитивном праву, до пунолетности примаоца, изузетно од тога дуже, ако студира. Деликвент (лице које је усртило даваоца), је дакле у обавези, у трајању у коме је и давалац законске обавезе издржавања био обавезан. Рентна обавеза накнаде штете може да настане и у случају умањења радне способности радника. Тада је порекло ренте такође деликтне природе. Обвезник је послодавац, или треће лице који је криво за умањење радне

способности запосленог, повредом његовог телесног или здравственог интегритета.

2. Уговорна и одштетна рента. Потребно је разликовати ренту као уговорну обавезу од ренте као одштетне обавезе.¹ Основна је разлика у томе, што је уговорна рента по својој природи контрактуална примарна обавеза. Отуда је њена висина одређена у контракту. Висина ренте као одштетне обавезе се не одређује према правилима контрактуалног, већ према правилима о одмеравању висине штете у области деликтног права.

Одшћейна ренџа се даје по важећем праву (ЗОО)² у случају смрти, оштећења здравља или тела, када се накнада одређује по правилу, у облику новчане ренте, доживотно или на одређено време. Рентна накнада штете је дакле периодично давање које се сукцесивно понавља у правилним временским размацима која се повериоцу досуђује доживотно, осим ако се околности промене, нарочито ако је дошло до престанка основа одштете.³ У нашем праву сукцесивна рентна накнада, према изграђеној судској пракси се одређује у месечним новчаним давањима. Слично је и у другим правним системима.⁴ У немачком праву одштетна новчана рента се, слично као у нашем праву, плаћа од штетника оштећеном у случају телесне повреде или оштећења здравља. Износ се одређује према околностима. Плаћа се применом правила о уговорној ренти⁵ годишње или у краћим размацима. Но, уместо сукцесивне ренте оштећени може од штетника изузетно, ако за то постоји важан разлог, да тражи, слично нашем праву, и капитализирани износ. У немачком праву, као и у нашем, у случају проузроковања смрти даваоца издржавања штетник плаћа ренту лицима која је усмрћени издр-

¹ По чл. 188/1 ЗОО, у случају смрти, телесне повреде или оштећења здравља, накнада штете се одређује, по правилу, у облику ренте, доживотно или на одређено време. По ст.2 истог члана, ако суд није другачије одредио, рента се даје месечно у виду новчаног давања. По ст. 2. чл. 195 ЗОО ако повређени због потпуне или делимичне неспособности за рад губи зараду или су му потребе трајно повећане или су могућности његовог даљег развијања и напредовања уништене или смањене, одговорно је лице дужно да плаћа повређеном одређену новчану ренту као накнаду за ту штету. У складу са овим прописом судска пракса сматра да накнада штете у облику новчане ренте може се досудити само за штету која постоји у тренутку доношења судске одлуке па убудуће. ВС, одлука од 19.12.2004, бр. Рев. 1869/05.

² *Закон о облигационим односима* РС (ЗОО), Sl. list SFRJ, бр. 29/1978, измене: Sl. list SFRJ, бр.39/1989, 57/1989, Sl. list SRJ, бр. 31/1993. Одлука УСЈ, Sl.list SRJ, бр. 31/93 и Sl. list SCG, бр. 1/2003.

³ В. Jožef Salma, *Obligaciono pravo*, Novi Sad, 2009, стр.616; В. чл. 188/2 ЗОО..

⁴ Немачки БГБ (BGB) се не изјашњава о периоду овог давања, али теорија одавно сматра да ако из природе односа не произилази нешто друго, рента се плаћа годишње. В. за немачко право: *Ennecerus-Kipp-Wolff. (Lehmann)*, *Recht der Schuldverhältnisse*, J.C.B. Mohr, Tübingen, Bd. II., 1958, стр. 774., тач.1/2.

⁵ Правила о уговорној ренти садржана су у пар. 760 немачког БГБ. Она се супсидијерно примењују ако правила о деликтној ренти што друго не предвиђају.

жавао.⁶ Ако је усмрћени имао законску обавезу издржавања, деликвент ће плаћати уместо њега издржаваном до трајања те врсте обавезе.

Рента може бити *уговорној* порекла. Тада нема одштетну функцију, већ искључиву функцију испуњавања примарне облигационе обавезе. У погледу обима обавезе меродавна су контрактуална правила. Али, рента може имати и одштетноправну функцију, када је обавеза настала услед деликта. Тада обим обавезе одређују правила деликтног права. При чему је основно правило – колика је штета, колика је и одштета.

Доживотно издржавање и доживотна рента (уговор о доживотном издржавању и уговор о доживотној ренти). *Доживотно издржавање* је уговорно издржавање, регулисано у важећем домаћем праву Законом о наслеђивању.⁷ По својој природи он има облигационоправно дејство између даваоца и примаоца издржавања.⁸ Прималац уступа део или целину своје имовине, а давалац пружа издржавање путем неге, опскрбе. Ипак, овај уговор има и (*негајивно*) *наследноправно* дејство. По сили закона, искључује из наслеђа законске наследнике у погледу уговором обухваћене имовине. Давалац може бити било које пунолетно пословно способно лице, обично и стручно, ако је за издржавање потребно стручно знање (нпр. здравствена нега). Овај уговор је најчешће закључен са *заједницом животног* даваоца и примаоца, нарочито у случају потребе за неговањем, исхраном болесног примаоца. Међутим, у случају неподношљивости суживота закон допушта раскид уговора, као овлашћење било које стране. Уговор о доживотном издржавању садржи и *неновчану* и *новчану* обавезу даваоца. Примачева имовина прелази на даваоца у тренутку делације.⁹ У томе се овај уговор разликује од *уговора о уступању имовине за животно оставиоца*¹⁰ у корист наследника, уз сагласност наследника¹¹, код кога се имовина оставиоца уступа за његовог живота. Разлика је и у томе да наследници код уговора о уступању имовине за живота оставиоца, немају обавезу издржавања

⁶ В. Пар. 842-846 немачког БГБ-а (BGB) in: *BGB – Bürgerliches Gesetzbuch mit dem Einführungsgesetz zum BGB*, Area Verlag, Köln, 2005, стр. 182-183.

⁷ *Закон о наслеђивању РС* (ЗН), Службени гласник РС, бр. 46/1995, Одлука УС РС ИУ бр. 358/95, Сл. Гласник РС бр.101/2003. В. чл. 194-205. ЗН, посебно: чл.203, 202. ст. 2, 203. ЗН.

⁸ По пар. 759 ст. (1) немачког БГБ (BGB) уговор о доживотном издржавању (*Leibrente*) – онај који се обавезао на давање издржавања, у сумњи, дужан је повериоцу доживотно. По ст. (2) уговорени износ ренте у сумњи дужник плаћа годишње. По ст. (3) рента се плаћа унапред тромесечно, ако то проистиче из акта заснивања ренте као и из њеног циља. В., *BGB – Bürgerliches Gesetzbuch mit dem Einführungsgesetz zum BGB*, Area Verlag, Köln, 2005, стр.171-172.

⁹ В. ст. 1. чл. 194. ЗН.

¹⁰ В. чл. 182-193. ЗН.

¹¹ В. ст. 1. чл. 183. ЗН.

оставиоца. *Доживотна рента* је такође уговорног порекла, она није регулисана важећим прописима нашег права, али, пошто није забрањена, нема сметње да се сагласно слободи уговарања, закључи. Њена суштина се своди на искључиво новчано давање даваоца у корист примаоца, у циљу издржавања, без заједничког живота. Доживотна рента се заснива теретним, уговором, алеаторне природе.¹² Теретност значи да прималац, као и код доживотног издржавања у коме има и неновчаних давања, обавезан на противуслугу у виду уступање дела или целине имовине у корист даваоца. Доживотна рента издржавања је допуштена и регулисана у аустријском Општем Грађанском Законику¹³, у немачком Грађанском законику¹⁴, у швајцарском Закону о облигацијама¹⁵ као и у мађарском Грађанском законику.¹⁶ Суштинска разлика између уговора о доживотном издржавању и уговора о доживотној ренти је у томе што се код доживотне ренте обавеза даваоца састоји *искључиво у новчаном давању*, као и у томе, што *нема заједнице животиња* између даваоца и примаоца. Уговор о доживотној ренти се обично закључује када прималац нема потребе за здравственом негом и када му недостају потребна средства за покривање својих свакодневних потреба

3. Сукцесивна и кумулативна (капитализирана) рента. Разлог сукцесивности као правила. Рента је сукцесивни облик накнаде штете. Одступа од основног правила одштетног права о *инијејралности* одн. *иоји-иуности* *наканаде*. Наиме, по том основном правилу, штета се накнађује одједном, у целини. Разлог сукцесивности одштетне ренте се састоји у то-

¹² В. *Koziol-Welser*, Bürgerliches Recht, Band II: *Welser*, Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht, 12. Auflage, Manz Verlag Wien, 2001, стр. 255.

¹³ В. пар. 1284 АОГЗ: In Leibrentenvertrag verspricht ein Teil eine Leistung gegen die Zusage einer Rennte auf Lebensdauer. – Уговором о доживотној ренти једна страна обећава своју престацију уз обећање друге стране да ће пружити доживотну ренту.

¹⁴ В. пар. 759-761 немачког Грађанског законика, in: BGB, Arca, Köln, 2005, стр. 171-172.

¹⁵ В. чл.46. Швајцарског Закона о облигационим односима.

¹⁶ *Új Polgári Törvénykönyv* (Нови МГЗ), 2013. évi V. Törvény, Novissima Kiadó, Budapest, 2013, пар. 6:497: Életjéradéki szerződés – уговор о доживотној ренти. Упор. са пар. 6:528 (jövdelempótló járadék) - рента ради надокнаде изгубљене зараде и услед умањења радне способности. В. и паралелна издања важећег и новог МГЗ-а: *A Polgári Törvénykönyv*, Ptk 1959-Ptk 2013, Gt.2006- Ptk 2013, Csjt. 1952-Ptk 2013, стр.217; 320-321; *A Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* tükrös szerkezetben (a hatályos joganyaggal), I-II. kötet, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2013 (szerk. *Juhász Ágnes*, *Pusztahelyi Réka*, *Révész Katalin*, lekt. *Biró György*), том II.стр. 572;562-564. Важећи МГЗ одредбе о ренти ради накнаде зараде због умањења радне способности садрж пар. 356-357. Рента у случају смрти у корист издржаваног садржи одредба пар. 358. важећег МГЗ. Лит.: *Szalma József*, Szerződésen kívüli (deliktuális felelősség) (Вануговорна – деликтна одговорност), ELTE ÁJK Budapest, Bíbor Kiadó Miskolc, 2008, стр.329.

ме, што се и *штења* исказује *сукцесивно*, у правилним временским размацима. Најбољи пример за то је наканада штете због умањења радне способности. У том случају, деликтно проузроковано телесно или здравствено оштећење умањује радну способност, тако што је радник премештен на слабије плаћено радно место, или је остао на истом радном месту, али са смањеном продуктивношћу и зарадом. Штета се код умањења радне способности исказује периодично, у разлици између зараде пре и после телесног оштећења које је довело до умањења радне способности. Како се штета исказује *сукцесивно*, тако се и накнада осварује путем периодичних престајања. Ипак, од правила о *сукцесивности* ренте, има изузетка. То је случај са тзв. *кумулятивном* или *капитализованом рентом* када се накнада изгубљене зараде одређује у јединственом износу, који се као будућа процењена штета израчунава тзв. актуарским рачуном.¹⁷ Кумулативна рента се одређује само изузетно, ако су испуњени посебно одређени законски услови, нпр., потреба за преквалификацијом према захтевима новог радног места.¹⁸

II

Да ли је рента само облик накнаде материјалне штете или је подобна и за накнаду и нематеријалне штете деликтног порекла? Разграничење рентне накнаде због умањења радне способности и једнократне новчане сатисфакције због умањења опште животне способности

4. У суској пракси бив. Југославије значајно је указати на став Заједничке седнице Савезног и Врховних судова (1981) у коме је изражено принципијелно становиште да се накнада нематеријалне штете због умањења опште животне активности досуђује у *једнокрајном* новчаном износу. Но, суд допушта, да се на захтев оштећеног досуди накнада и у облику новчане ренте (за умањење опште животне способности), ако такав облик накнаде према околностима датог случаја представља одговарајућу сатисфакцију.¹⁹ Засновано на наведеном начелном становишту, за време бивше

¹⁷ По домаћој судској пракси капитализирана рента се добија тако што се месечна рента множи бројем месеци – вероватног трајања живота оштећеника и од тог износа одбију дисконтне камате. Да би се утврдила висина капитализиране ренте потребно је стручно знање којим суд не располаже, па стога израчунавање висине штете у таквом случају треба поверити вештаку актуару. ВС, одлука од 09.10.2002.г., бр. Рев.2.1017/02. У погледу услова капитализиране ренте (ст. 4. и 5. чл.188. и ст.2. чл.195. ЗОО) в.пресуду ВСС, Рев.II 1017/2002, од 09.10.2002.г., *Bilten sudske prakse VSS*, br. 2/2003, str.60.

¹⁸ В., *Jožef Salma*, *Obligaciono pravo*, Novi Sad, 2009, стр. 617; чл. 188/4,5 ЗОО.

¹⁹ Заједничка седница Савезног и Врховних судова од 08.05.1981, бр. НсГ.12/1981,

Југославије, теорија и врховни судови, у Хрватској и у Србији, заузимали су различита становишта о томе да ли је рентна накнада штете подобна само за накнаду материјалне или и за накнаду нематеријалне штете. У хрватском праву је преовладао став, да је рента подобна како за накнаду материјалне тако и за накнаду нематеријалне штете. У српском праву је међутим, доминантним постало становиште према коме је рента облик накнаде својствен за материјалну штету. Ми смо се определили за други став. Наш аргумент је при томе био, да је деликтна материјална штета услед умањења радне способности у виду разлике између зараде пре и после оштећења, сукцесивна, и зато је томе подобна накнада у виду сукцесивне ренте. За разлику од тога, неимовинска штета у виду психичких или физичких болова, наступа одједном, свеједно, да ли трајно или привремено те је томе сходно, за њу подобнија једнократна, потпуна накнада.

5. Умањење опште животне способности²⁰ је резултат деликтне повреде физичког интегритета личности и представља психички бол због немогућности или отежане могућности остваривања животних активности (вид, слух, способност кретања и др.) у односу на период пре телесног оштећења или оштећења здравља. Чињенични основ се битно не разликује од чињеничног основа умањења радне способности. Шта више, из исте повреде тела може настати и захтев за ренту ради надомештења изгубљене зараде и захтев за накнаду штете због умањења опште животне способности, тако да се они могу кумулирати. Разлика је у врсти штете. Док *умањење радне способности* резултира у *материјалној штети*, докле *умањење опште животне способности* представља *неимовинску штету*, - штету која преко повреде телесног интегритета доводи до повреде психичког интегритета личности, тј. до психичког бола. Та накнада, тј. накнада због умањења опште животне способности остварује се у виду *новчане сатисфакције*, према правилима у новчаној накнади нематеријалне штете. Свакако, водећи рачуна о значају повређеног добра. За (једнократну) новчану сатисфакцију због умањења опште животне способности није довољна само пука повреда телесног интегритета. Потребно је да је уз то оштећени трпео такве повреде које спречавају или ограничавају остваривање његових основних животних функција, нпр. губљење, или оштећење чула, као што су вид и слух, губљење или ограничење способности кретања, репродуктивне функције и др. Сатисфакција се даје како за *губитак* животних функција, тако и за случај да оне нису потпуно изгубљене већ се оне *оштећено* остварују, нпр. уз сталне и интензивне телесне болове. Потпуни губитак опште животне способности, по правилу, доводи до веће новчане сатисфакције. Иначе се

²⁰ В. ст. 1. чл. 200. ЗОО.

штета овде, за разлику од умањења радне способности, где је реч о *мајеријалном губићку*, губитку дела зараде. Код умањења опште животне способности штета се састоји у трпљењу *ћсихичких болова* услед немогућности или ограничења ранијих животних функција. Код утврђивања новчане сатисфакције због умањена опште животне способности не траже се додатни услови интензитета и трајања, као код физичких болова и страха. Новчана накнада неимовинске штете због физичких болова је засебан основ накнаде, ако потиче из истог чињеничног стања, тј. исте телесне повреде, може се кумулирати са сатисфакцијом због умањења опште животне способности, ако су испуњени додатни услови интензитета и трајања.

III

Умањење радне способности, умањење опште животне способности: различити видови штете и одштете

6. Умањење радне способности је чињенично резултат деликта телесног оштећења или оштећења здравља.²¹ Штетник, одн. обвезник обештећења (у виду ренте) је лице које је до тог стања намерно или нехатно довело. То може бити лице које је проузроковало саобраћајни деликт, послодавац који није обезбедио мере заштите на опасном радном месту, медицинска установа или медицински радник који је несавесно лечио пацијента, услед чега радник није више у могућности да обавља раније послове, те је премештен на друго, слабије плаћено радно место. У случају када је штета проузрокована саобраћајним удесом примарни обвезник је осигуравајуће друштво по основу обавезног осигурања од одговорности за штете нанете трећим лицима. Свакако, осигуравајуће друштво се може регресирати за ренту у случају да је штета проузрокована намерном кривицом. Тако да је секундарни дужник сам штетник. Оштећени је лице чија је телесна повреда довела до умањења радне способности и тиме уједно и до смањења зараде. Штета се тада у основи састоји у *разлици између зараде ћре и ћосле ћелесноћ ошћтећења* или здравља, која се исказује сваког месеца.²² Код умањења радне способности се ради о губитку зараде, те је по среди *маће-*

---

²¹ В. ст. 2. чл.193. ЗОО. За права лица које је погинули издржавао, тј. у погледу права на њихово издржавање од стране штетника, в. ст.1. и 2. чл. 194. ЗОО. У погледу права поврећеног на део или целину изгубљене зараде, због потпуне или делимичне неспособности за рад, в. то у виду ренте, в. ст.2. чл. 195. ЗОО.

²² По домаћој судској пракси накнада штете у облику месечне ренте одређује се за сукцесивни губитак зараде оштећеног у смислу ст. 2. чл. 195. Закона о облигационим односима. При томе накнада будуће штете се досућује док такво стање траје, према висини негативне разлике по месецима, а садашња према висини негативне разлике у моменту пресућења., ВС, одлука од 13. 09, 2003. г., Рев..2676/92.

ријална *шїейїа*.²³ Одмеравање висине накнаде (ренте) се врши по правилима о новчаној накнади материјалне штете.

Умањење ойїїїе живоїїне сїособносїи доводи до *немайїеријалне шїейїе*, и састоји се у психичким боловима оштећеног због тога што услед телесног оштећења више не може остварити своје раније животне активности (способност кретања, функционисање чула вида и слуха и др.), или их може остварити само уз повећане напоре.²⁴ Како се ради о психичком болу, макар трајном, пошто се исказује одмах и у целини, накнада се остварује по правилу једнократно, према правилима о новчаној накнади нематеријалне штете.

Ради се дакле о двама врстама штете, умањење радне способности доводи до материјалне, имовинске штете, подобне за рентну накнаду, због периодичности наступања штете, а умањење опште животне способности, због следственог психичког бола, доводи до накнаде неимовинске штете и то у принципу једнократне, пошто таква штета наступа одједном и у целини. Но, видели смо, да има и другачијег становишта, тј. да је и за умањење опште животне способности могуће одредити накнаду у виду ренте, ако то оштећени тражи, а суд оцени да се на тај начин боље остварује сатисфакција.

IV

Методи одмеравања рентне одштете због губитка зараде код деликтног умањења радне способности

7. Иако је деликтна рента у суштини разлика између зараде пре и после телесног, односно здравственог оштећења радника (запосленог), захваљујући еволуцији судске праксе, не ради се само простом поређењу. То утолико пре, што се мора имати у виду, да је радник могао бити на *медицинској рехабилитацији* о трошку штетника. Завршетак медицинске рехабилитације је тренутак у коме се утврђује радна способност радника.

²³ В. ст. 1-5. чл. 188. ЗОО, као и ст. 2. чл. 193. ЗОО. Према домаћој судској пракси, рента је накнада будуће материјалне штете (...) а плаћа се периодично у унапред утврђеним износима. За штету која је већ наступила у време доношења судске одлуке исплата нема карактер ренте, већ накнаде штете због изгубљене зараде услед неспособности за рад. При том се узима у обзир реална зарада који би оштећени могао остваривати. Ова зарада не мора бити једнака у свим месецима за која се обрачунава. Оштећени који у време повређивања још није привређивао, стиче право на накнаду штете, односно ренту, од дана када би према личним и другим околностима случаја почео стицати зараду. Према становишту суда, материјална штета због изгубљене зараде и рента нису исте категорије. Новчана рента се досуђује као накнада будуће штете која ће се остваривати после доношења пресуде. ВС, одлука од 10.11. 2005.г., бр. Рев.880/05.

²⁴ В. ст. 1.чл. 200. ЗОО.

Затим, раднику се након тога може *погоршати радна способност*, па тиме и смањити зарада. Истина, по пракси судова изузетно, здравствено стање радника се може *побољшати*, до мере која омогућава остављање зараде на нивоу пре времена умањења радне способности. Што значи, да од тог тренутка правно *нема штете* овог облика. Такође, приликом одмеравања рентне одштете због умањења радне способности, судови, у складу са законом, воде рачуна о томе да би радник без оштећења могао да *напредује* на послу и тиме оствари већу зараду него у времену телесног оштећења, тј. умањења радне способности. Све ове могуће околности су мотивисале судове да уз помоћ упоредне и домаће теорије, одреде висину рентне накнаде за губитак радне способности. Први је метод тзв. актуарског рачуна, а други је тзв. метод „тужења у назад“ или ретроактивно утужење, тј. подношење тужбе након реализације периодичне штете. Први метод је удаљенији од актуелне месечне разлике у заради пре и после оштећења, мада од ње полази. Други метод је ближи актуелној разлици између „раније“ и „садашње“ зараде оштећеног.

8. Метод актуарског рачуна. По актуарском рачуну, - упоређује се укупан приход који би оштећени радник требало да оствари по заради пре оштећења у читавом периоду до краја радног века, урачунавајући зараду напредовања (хипотеза x), са укупном зарадом, такође до краја радног века, оствареном на новом, слабије плаћеном радном месту, умањену за износ смањења зараде услед претпостављеног погоршања стања здравља (хипотеза y). Од укупног износа претпостављене зараде по њеном износу пре оштећења, одбија се укупан износ хипотетичне зараде после оштећења, Добијени резултат се дели са бројем месеци преосталог радног века. ($x-y$: са бројем месеци преосталог радног стажа). На тај начин се добија месечна новчана рента. Овакав рачун садржи стварне и хипотетичне елементе. Стварне, јер полази од конкретне зараде пре и после умањења радне способности, хипотетичне по томе што се узима у обзир могућност напредовања и повећања као и смањења зараде због погоршања стања здравља у периоду од пре и после оштећења. Тиме, садржи како елементе „садашње“ тако и елементе „будуће“ штете. Актуарски рачун спроводи економски вештак, актуар, уз правну контролу суда. Предност овог метода је у једнократном утужењу, а недостак је у хипотетичним, вероватним елементима. Овај недостатак се отклања могућношћу измене правноснажно утврђене ренте на основу битно промењених околности, нпр. оштећени доцније има исту или већу зараду него што је имао пре оштећења. Тада штетник, одн. дужник ренте, може тражити смањење или укидање ренте. Обрнуто, ако је зарада оштећеног радника битно смањена или је престала, оштећеник може тражити од суда повећање ренте. Процесноправно обра-

зложење овог законског решења материјалног права (са *јривидним јробојем јравноснажностии јрвобийне ренјине јресуде*) литертаура (Обрен Станковић) је видела у томе, што суд у времену доношења пресуде није обухватио или није могао да обухвати, утврди или предвиди доцније наступеле битне чињенице. Те нове чињенице нису дакле ни могле бити део правноснажности, на њих се не простире чињенично дејство правноснажностпраи пресуде. Недостатак овог метода је и у томе што се противи принципу „актуелности штете и одштете“, заправо допушта накнаду за тзв. будућу штету, за део претпостављене штете. Закон пак, допушта накнаду будућу штете само у рестриктивно одређеним случајевима.

Новија судска пракса основано тражи, да је код накнаде штете због изгубљене зараде (ЗОО, чл. 195) неопходно да постоји *адекватно, стјручно вешјачење*. Не може се прихватити наиме вештачење ортопеда о висини изгубљене зараде. Сматра се да је за то адекватан вештак радник медицине рада.²⁵ Наша примедба је, да је за утрђивање изгубљене зараде меродаван актуар. Није битно утврђивање процента губитка радне способности у медицинском смислу, колико разлика између зараде пре и после оштећења. То дакле није медицинско, већ је економско стручно питање.

9. Метод „тужења у назад“ - ретроактивно утужење. Метод тужења у назад у ствари није прави рентни захтев и у пракси значи да се утужује само актуелна, стварна, а не и будућа штета. Сачека се протек извесног времена, нпр. у трајању од годину дана по оштећењу, те се за сваки протекли месец у тој години утужује конкретна разлика између раније и текуће зараде. По истеку наредне године тужба се понавља и штета се обрачунава на исти начин, али за наредни период. Приговору *bis in idem*-а (не двапут по истој правној ствари), нема места, будући да се у свакој години обрачунава новонастала штета у виду месечног губитка зараде. У таквом случају нема места примени правила о промењеним околностима, тј. измени правноснажне пресуде због битно нових околности, пошто су се све битне околности које су се десиле у интервалу од претходног до новог утужења могле узети у обзир, без хипотетичних чињеничних елемената. Недостатак овог метода је задржавање накнаде у првој години после настанка штете, до првог утужења. Овај метод је заправо започела адвокатска пракса, који је прихваћен и од стране судова.

10. Аналогна примена правила о пензијском и инвалидском осигурању (немачко право). У новијем немачком праву израчунавање одштетне ренте због губитка зараде услед проузроковања инвалидитета врши се аналогном применом правила о пензијском и инвалидском осигурању. Инвалид се може обратити за накнаду у виду ренте на основу закон-

²⁵ Реш. Апелационог суда у Крагујевцу, Гж.1435/2010 од 04.03.2010.

ског пензијског и инвалидског осигурања. То предвиђа Законик о социјалном осигурању.²⁶ На ово осигурање су обавезни привредно зависни радници. Премију плаћа послодавац. Ако је осигураник достигао одређене године живота, али услед болести или несреће (на послу) има право да захтева компензирајућу ренту због умањења зараде.²⁷ У случају потпуног губитка зараде оштећени може тражити ренту која се израчунава на исти начин као и старосна пензија.²⁸ Носилац социјалног осигурања има право регреса од штетника који је проузроковао, тј. који је по правилима приватног права одговоран за умањење радне способности.²⁹

Ревидирани немачки БГБ (2002) задржава правило о новчаној ренти, као цивилноправно.³⁰ Рентни одштетни захтев оштећеник може поднети против штетника, због повреде тела или здравља. При одређивању висине одштетне ренте меродавна су правила БГБ-а о уговорној ренти.³¹ Правило је да се одштетна рента одређује у новцу, као периодично и доживотно давање, изузетно на одређено време. Изузетак од правила о периодичности чини капитализирана рента. Наиме, оштећени услед важног разлога, може тражити капитализирану ренту.³² У погледу измене раније досуђене ренте меродавна су правила Закона о парничном поступку.³³

Примена правила о инвалидском и пензијском осигурању у домаћем праву. Наша судска пракса се изјаснила о односу накнаде деликте ренте и инвалиднине по специјалним прописима о инвалидском осигурању. Посебно, када је реч о *смрти* лица које је био *давалац издржавања*, али је пре смрти имао инвалиднину. Тако, по судској пракси, породична инвалиднина, призната и утврђена по посебним прописима, представља

²⁶ В. SGB – Sozialgesetzbuch, VI.

²⁷ В. пар. 67. No. 3 SGB, VI.

²⁸ В. Hein Kötz, Gerhard Wagner, Deliktsrecht, Zehnte neubearbeitete Auflage, Luchterhand, Wolters Kluwer Deutschland GMBH, München, 2006, стр.19-20, тач.42-44.

²⁹ В. Hein Kötz, Gerhard Wagner, Deliktsrecht, Zehnte neubearbeitete Auflage, Luchterhand, Wolters Kluwer Deutschland GMBH, München, 2006, стр. 20-21., тач. 45-47. Дупла одштета тј. и од директног штетника и носиоца пензијског и инвалидског осигурања је недопуштена због цивилноправног принципа забране неоснованог обогаћења. Али, само инвалидско осигурање не ослобађа штетника одговорности, и то кроз регресно право носиоца пензијског и инвалидског осигурања према штетнику и кроз штетникову одговорност за разлику у односу на пуну одштету. В. Kötz-Wagner, Deliktsrecht, op. cit. стр. 294-295. тач. 761-766.

³⁰ В. пар. 843. немачког БГБ (BGB) – Geldrente (новчана рента).В. нпр., Hans Prütting, Gerhard Wegen, Gerd Weinreich, BGB Kommentar, 2. Auflage, Luchterhand, Wolters Kluwer, Neuwied, 2007, стр. 1650.

³¹ В. ст. 1. и 2. пар. 843. у вези пар. 760. БГБ.

³² В. Hans Prütting, Gerhard Wegen, Gerd Weinreich, BGB Kommentar, 2. Auflage, Luchterhand, Wolters Kluwer, Neuwied, 2007, стр. 1651. тач. 4. и 5.

³³ В. пар. 323. Zivilprozessordnung-a (BRD) – Закона о парничном поступку Немачке.

врсту материјалног обезбеђења лица које је погинули издржавао и мора се узети у обзир приликом утвривања висине новчане ренте, као накнаде штете коју то лице трпи смрћу лица које га је издржавало.³⁴

Према домаћој судској пракси, када се накнађује *шћейџа за изгубљено издржавање*³⁵ у виду ренте, поред ренте, поверилац има право и на *затезну камат*. Наиме, по ставау судске праксе, накнада штете за изгубљено издржавање накнађује се плаћањем новчане ренте која се плаћа месечно унапред, ако суд не одреди нешто друго, а тужиоци имају право на затезну камату од дана доспелости сваког појединог месечног износа новчане ренте, па до исплате (при чему се не ради о капитализираној ренти).³⁶

По становишту домаће судске праксе суд је дужан да испита *да ли тужилац остварује право на накнаду због мање зараде по пројекцији о пензијском и инвалидском осигурању*, да би је урачунао у накнаду штете која се у парници тражи.³⁷

По новијој, по нама исправној пракси ВСРС, ко је изгубио потпуну радну способност и остварио инвалидску пензију, (поред тога) има право на ренту. Утолико пре, што инвалидска пензија може бити мања од губитка зараде (ст. 1. чл.154. чл. 155., и ст. 2.чл. 195. ЗОО).³⁸

11. Швајцарско право. Интересна штета. По швајцарском праву у случају проузроковања смрти, лица која су од стране умрлог издржавана, имају право на издржавање од штетника, ако су неспособна за рад.³⁹ У случају телесне повреде, жртва има право на накнаду *интересне штете* која је настала услед потпуне или делимичне *неспособности за рад*, ради успостављања његовог ранијег економског стања.⁴⁰ Суд, у зависности од стања телесног оштећења може *ревидирати* раније досуђену накнаду.⁴¹

У швајцарској литератури одредбе ШВЗО се интерпретирају као накнаду штете због будуће неспособности за рад (OR 46), или као надомештење изгубљеног даваоца издржавања. (OR 45,3). Накнада штете се

³⁴ В. Одлуку ВС од 13. 02. 2003.г. бр. Рев. 4077/02.

³⁵ В. ст. 1. и 2. чл. 194. ЗОО.

³⁶ В. одлуку ВС од 07.07. 2006. г., бр. Рев.867/05.

³⁷ В. одлука ВС од 13.09.2003. г. бр. Рев.2002/94.В. и пресуду ВСС, Рев.1818/2009 од 24.06.2009.г.у вези чл.189.ЗОО. У погледу услова за досуђивање накнаде штете у облику новчане ренте због изгубљене зараде (чл. 195 и 197 ЗОО) в. реш. ВСС, Рев.573/2007. од 24. 03. 2009.г.

³⁸ В. пресуду Апелационог суда у Београду, Гж. 1.961/2010., од 08.09..2010.г.

³⁹ В. нпр. ст. 1. и 2. чл. 45 Швајцарског Закона о облигационим односима, in: *Code des Obligations*, Canceledrie federale, 2001, стр. 220.

⁴⁰ В. ст. 1. чл. 46. швајцарског закона о облигационим односима. In: *Code des Obligations*, Canceledrie federale, 2001, стр. 220.

⁴¹ В. ст. 2. чл. 46. Закона о облигационим односима Швајцарске. В. in: *Code des Obligations*, Canceledrie federale, 2001, стр. 220.

исплаћује или у виду новчане ренте, или у једнократном капитализованом износу. Рента боље одговара захтеву повраћаја у стање пре оштећења, док капитализована накнада смањује егзистенцијалну бригу везану за губитак зараде, те обезбеђује средства за егзистенцију.⁴²

По старијој швајцарској судској пракси, досуђивање ренте је само изузетно, правило је да се исплаћује једнократна накнада.⁴³ По новијој пракси оштећени има право на *избор* између једнократне, капитализоване и рентне, сукцесивне накнаде. Ако се оштећени определи за ренту, суд је дужан да да на терет штетника одреди средства обезбеђења будућих потраживања.⁴⁴ Спорно је *тирајање* рентне накнаде. По новијем становишту судске праксе рента се даје до претпостављеног краја радног века.⁴⁵ По ранијој пракси рентна накнада је била доживотна. Суд при одређивању накнаде треба да има у виду и утицај смањене радне способности на (смањење) износа социјалног одн. пензијског осигурања.⁴⁶

V

Одштетна рента и сума осигурања

У погледу односа висине одштетне ренте и суме осигурања вредно је поменути негдашњи став Заједничке седнице Савезног суда и Врховног војног суда (1988). Према том ставу обавеза осигурања по основу уговора о осигурању корисника односно сопственика моторног возила од одговорности за штету причињену трећим лицима цени се према осигураној суми сагласно начелном ставу Заједничке седнице Савезног суда, Врховних судова и Врховног војног суда од 26. и 27. октобра 1988. године. По том ставу, када се ради о накнади штете у виду будуће ренте, вештачењем се врши капитализација и тако добијени износ будуће ренте урачунава се код утврђивања обима штете до висине осигуране суме. Међутим, када се ради о захтеву оштећеног за измену раније досуђене ренте због промењених околности, више се не може расправљати о лимиту осигурања, односно, да ли је лимит исцрпљен извршеним исплатама, пошто је за касније измене ренте релевантно стање покривености лимита приликом првог пресуђења,⁴⁷

⁴² B. Theo *Guhl*, Das schweizerische Obligationenrecht, 9. Auflage, Bearbeitet von Alfred *Koller*, Anton K. *Schnyder*, Jean Nicolas *Druey*, Schultess, Zürich, 2000, стр. 68. тач.66.

⁴³ *Bundesgerichtentscheid*, Amtliche Sammlung der Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts, Lausanne, BGE 117 II 609.

⁴⁴ B. Bundesgericht, in: *Aktuelle juristische Praxis*, 1999, 1162.

⁴⁵ BGE (Bundesgerichtliche Entscheidungen), 86 II 7, 104 II 309, 113 II 349.

⁴⁶ Theo *Guhl*, Das schweizerische Obligationenrecht, 9. Auflage, Bearbeitet von Alfred *Koller*, Anton K. *Schnyder*, Jean Nicolas *Druey*, Schultess, Zürich, 2000, стр. 68. тач. 67.

⁴⁷ Одлука ВС од 26.09.1996, бр. ПсГ./96.

VI

Измена правноснажно утврђене ренте због промењених околности

12. Познато је да је правило о *clausuli rebus sic stantibus* (раскид уговорора због промењених околности) *везано за уговорно*,⁴⁸ а не за деликтно *право*. Отуда се то опште правило о промењеним околностима не примењује за измену правноснажно утврђене деликтне ренте. Примењује се *специјално правило о промењеним околностима*, које је закон (ЗОО) прилагодио за деликтно право.⁴⁹ Дакле, ради се о специјалној „клаузули *rebus sic stantibus*“, која у овом случају значи, да суд неће допустити захтев за измену правноснажно утврђене рентне накнаде штете, уколико нема битних, нових околности везаних за износ зараде оштећеног, тј. њено битно смањење или повећање, односно престанак исплате зараде.⁵⁰ Овде се дакле не ради о околностима отежаног извршења обавезе као код уговорног права, већ о смањењу зараде оштећеног услед даљег погоршања радне способности.

Измена правноснажно утврђене сукцесивне ренте деликтног порекла може уследити у случају да је рента утврђена актуарским рачуном, а у односу на хипотетичне елементе је дошло до *бићине промене околности*, тако што је дошло до значајног погоршања или побољшања стања здравља оштећеног радника, а то је утицало на даље битно смањење зараде након оштећења на новом радном месту, или до битног повећања. Та измена, као што је већ указано, не вређа принцип правноснажности, будући да се ради о чињеницама које суд није имао у виду у време пресуђења, тј. доношења првобитне одлуке о рентној накнади изгубљене зараде.⁵¹

⁴⁸ В. чл. 133-136. ЗОО.

⁴⁹ В. чл. 196. ЗОО. По овом члану суд може на захтев оштећеника за *убудуће* повећати ренту, а може је на захтев штетника смањити или укинути, ако се *знајније промене околности* које је суд имао у виду приликом доношења раније одлуке. Курзив: Ј.С.

⁵⁰ По домаћој судској пракси суд може да за *убудуће* повећа ренту, ако се знатније промене околности које је суд имао у виду приликом доношења раније одлуке. ВС, одлука од 14.06. 2003.г., бр. Рев. 1147/01. По сличном становишту ВС, ако је дошло до знатнијих промена околности под којима је досуђена новчана рента због смањене радне способности, као облика материјалне штете, може се тражити измена одлуке о досуђеној ренти, али само за *убудуће*, пошто би повећање ренте за протекло време било противно природи овог облика накнаде штете. Одлука ВС од 13.09.2003. г. бр. Рев. 1752/84.

⁵¹ В., *Jožef Salma*, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2009, стр. 615; Обрен *Сјанковић*, Накнада штете у виду ренте, Службени лист СФРЈ, Београд, 1975., стр. 7; Обрен *Сјанковић*, Измена износа ренте због погоршања или побољшања повреде, Правни живот, стр.5-15; тако и *Врховни суд Војводине*, Рев.425/83 од 22, IX 1983, Право, бр.1/1986,стр.74.В. чл. 188/4,5 ЗОО према коме поверилац може тражити ренту у укупној своти ако дуник не да тражено обезбеђење за исплату ренте, односно, поверилац може капитализирати ренту тражити из озбиљних разлога.

Према пракси судова *измена износа ренте вреди само за период од подношења тужбе* за измену ренте, пошто је ранија висина ренте обухваћена правноснажношћу пресуде којом је досуђена.⁵²

Према новијој пракси Апелационог суда у Новом Саду, постоји могућност измене висине накнаде штете досуђене због телесне повреде и изгубљене радне способности (ст. 2. чл. 195 и чл. 196 ЗОО). Према сентеници, оштећени коме је *вансудским њоравнањем* досуђена рента због телесне повреде и изгубљене радне способности, може да тражи повећање ренте само од дана подношења тужбе.⁵³

VII

Рентна одштета као лично право оштећеног – непреносивост

Према исправном становишту наше врховне судске праксе, засновано на закону⁵⁴ право на накнаду штете је лично право које се не може преносити на трећа лица осим доспелих износа, али само ако су утврђени правноснажном судском одлуком или писменим споразумом.⁵⁵

VIII

Закључне напомене

У раду смо указали на то да је рента сукцесивна (периодична) облигација. Може бити уговорног порекла, као што је то случај са уговором о доживотном издржавању. Рента може имати и деликтно порекло и тада има функцију накнаде штете, тако да се штета не надокнађује одједном, у јединственом износу, као што је то по правилу случај код накнаде штете. Образложење за сукцесивну накнаду код појединих врста деликтне штете, као што је то случај са умањењем радне способности, јесте у томе, што се и штета исказује периодично, а не одједном. Радник због телесног оштећења има умањену радну способност, а тиме и умањену зараду. Штета му се понавља сваког месеца у виду разлике између зараде пре и после оштећења. Размотрени су различити видови рентне одштете: сукцесивна рента као правило, кумулативна рента као изузетак - оправдан нарочитим разло-

---

⁵² В., Jožef Salma, *Obligaciono pravo*, Novi Sad, 2009, стр. 616; Врховни суд Војводине, Рев.425/83, од 22. 09.1983, В бр. 1/1884, стр.15. В. чл.188/1.

⁵³ Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж.2144/2011 од 01.09.2011.г.

⁵⁴ В. чл. 197. ЗОО. По овој одредби ненаследиво је право на ренту услед смрти блиског лица или повреде тела, односно оштећења здравља, осим доспелих износа утврђених правноснажном пресудом или писменим споразумом (али не и право на накнаду штете у опште). В. у том смислу одлуку ВС од 13.09. 2003, бр. Рев. 5893/95.

⁵⁵ В. одлука ВС од 25. 03.2003.г., бр. Гж. 11911/02.

зима на страни оштећеника, као што је потреба за преквалификацијом. Код утврђивања висине месечне ренте, анализирани су метод актуарског рачуна, код кога се води рачуна о елементима садашње и будуће штете. Због хипотетичких чињеничних елемената актуарског рачуна, закон допушта накнадну ревизију правноснажне пресуде о ренти, уколико су се околности у вези зараде остварене после оштећења битно измениле, у односу на стварне и хипотетичне чињенице које су се имале у виду у време досуђивања рентне накнаде, тако да је зарада битно умањена или је престала, услед погоршања или престанка радне способности. Констатује се, да код ревизије ренте нема пробоја правноснажности, пошто чињенично дејство правноснажности не обухвата битно нове околности.

*József Szalma, Academician, DSC, Dr.Hc., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Annuity as a Form of Compensation for Future Loss Caused by Torts

Abstract: *This paper analyzes annuity, as a periodical obligation, which can emanate either from a contract, as in the case of maintenance or life annuity contract, or from tort. In the latter case, it has the function to provide compensation for future loss, but not in a single payment, which is regularly the consequence of liability for torts. The justification for such successive means of compensation is that by certain types of torts, such as in the case of disability or decreased ability to work, damage does not appear in one given moment, but accrues periodically, as successive future loss. An employee, for example, suffering personal injury, may become disabled to work or their ability to work may decrease, thereby they may earn less than previously. Damage in this case accrues each month in the amount of the difference between the wages earned before and after the injury.*

The author differentiates between successive annuity, as a rule, and cumulative annuity (lump sum), as an exception, justified by special considerations on the side of the injured, such as the need to bear the costs of professional retraining, for example. Regarding the determination of the amount of monthly annuity, the subject of analysis was the method of actuarial calculation, which takes into account both present damage and future loss. Due to the hypothetical nature of some elements of such determination, the law allows a subsequent revision of judgement on the amount of annuity, which has become conclusive, if the circumstances concerning the injured persons's ability to work has changed substantially in the meantime. For instance, due to the subsequent deterioration of injured person's ability to work, they may earn less or may not earn at all. Such subsequent revision of the judgement does not break through the rules on legal finality of judgements, since the effect of legal finality does not comprise new circumstances of the case. The author supports the standpoint that annuity is an adequate form of compensation for disability or decreased ability to work, since in such case the future loss accrues successively, in monthly differences of wages before and after the injury. Contrarily, by the overall decrease of viability, causing mental suffering due to impossibility of accomplishing former capabilities (such as the sense of sight, disability of movement), annuity is not a proper form of compensation, since immaterial damage does not emerge periodically, but in a single moment and lasts uninterruptedly.

Key words: *annuity as a form of compensation for disability to work, successive annuity, cumulative annuity, contractual annuity and annuity as damages, actuarial calculation as a means of determination of the amount of annuity, compensation by action for damages accrued in the past, compensation by instruments of social security insurance, right of the social insurance body to reimburse the amount of compensation from the tortfeasor*